

עמותה ישראלית להנחיה ולטיפול / Israeli Association of Group Psychotherapy /
(קבוצתי (ע"ר)

פוליטיקה, ארגונים, קבוצות – תהליכים מקבילים המתייחסים להרס, הישרדות ויצירה, או: מה
קרה בקורס לדיפלומה של ה-I.G.A (Institute of Group Analysis)?

Author(s): גילה עופר and ברכה הדר-חרש, גילה עפר

Source: *Mikbatz: The Israel Journal of Group Psychotherapy* / כתב העת הישראלי
להנחיה ולטיפול קבוצתי, כרך 4, חוברת 1

1998 אוגוסט pp. 9-17

Published by: [Israeli Association of Group Psychotherapy / עמותה ישראלית להנחיה ולטיפול קבוצתי \(ע"ר\)](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23489694>

Accessed: 10/01/2015 09:18

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

עמותה ישראלית להנחיה ולטיפול קבוצתי / Israeli Association of Group Psychotherapy /
(ע"ר) is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Mikbatz: The Israel Journal
of Group Psychotherapy* / כתב העת הישראלי להנחיה ולטיפול קבוצתי

<http://www.jstor.org>

פוליטיקה, ארגונים, קבוצות – תהליכים מקבילים
המתייחסים להרס, הישרדות ויצירה,
או: מה קרה בקורס לדיפלומה של ה-I.G.A.
(Institute of Group Analysis)?

גילה עפר וברכה הדר-חרש

מטרת המאמר הינה לחקור את השפעת התהליכים הפועלים בממדים המקבילים של הפוליטיקה, החברה, הארגון, מנחי ומשתתפי הקבוצה הקטנה. החומר הקליני מבוסס על תהליכים קבוצתיים טראומטיים אשר התרחשו בקורס הדיפלומה של ה-I.G.A. האנגלי בישראל בשנת 1995-96. כל תלמיד בקורס זה השתתף בקבוצה קטנה טיפולית, קבוצה גדולה (large group), קבוצת לימוד תיאוריה, ומאוחר יותר גם בקבוצות הדרכה. בכל שנה אמורים היו להיות שישה בלוקים של שלושה ימים, זאת במשך שלוש שנים. מידת ההשקעה הקוגניטיבית והאמוציונלית, כמו גם השקעה הכרוכה בזמן וכסף, הייתה רבה ביותר. אנחנו, הכותבות, השתתפנו בקורס. על כן אנו יודעות כי אנחנו משתתפות-צופות, המסתכלות בחומר תוך שימוש בחוויות סובייקטיביות שהיו לנו בקורס, עם פרספקטיבה של שנה וחצי בלבד (מעלות וחסרונות לסוג כתיבה שכזה אינם מדיוננו כאן, אולם ברור לנו שאין זה דומה לכתיבה מתוך תצפית חיצונית לחוויה. נוכל להתייחס, כמובן, רק לחלק מן התהליכים והגורמים שתרמו לאירועים אותם נתאר להלן.

אנו משוכנעות שאיננו יכולות להבין מה קרה בקורס מבלי לקחת בחשבון תהליכים של "העבר הפועל בהווה" ושל "unfinished business" ברמות חברתיות, תרבותיות, פוליטיות. ארל הופר (1995), הזכיר את התהליכים הללו הפועלים בקבוצות, תהליכים של הלא מודע החברתי, והתייחס בכך לעובדות וכוחות חברתיים שהחייאה לא מודעת שלהם מתרחשת בסיטואציה הטיפולית.

להלן נתייחס לפרקים הבאים:

1. רקע פוליטי הסטורי של היחסים בין בריטניה לישראל.
2. המצב הפוליטי בישראל בשנה בה התחיל הקורס.
3. הסטוריה והרכב של חברי הקורס.
4. תהליך שהתרחש בקורס.
5. נסיון המשגה של התהליכים המקבילים דרך פעולת הלא המודע החברתי, "חורים" בתיאוריה של פוקס אשר תרמו להיווצרות הטראומה ואלטרנטיבות אפשריות.

הרקע של היחסים בין ישראל ואנגליה הינו מורכב ועמוס משמעויות וחייב להילקח בחשבון כאשר אנו מנסים לפרוש את כל הגורמים אשר השתתפו בתהליך אותו נפרט בהמשך. כנקודת מוצא הסטורית להבנת היחסים המורכבים נתייחס להצהרת בלפור בשנת 1917, בה הוצהר על "sympathy with Jewish Zionist aspirations". עקרונות ההצהרה אושרו על ידי ממשלות בעלות הברית וארה"ב. אולם הממשל הבריטי בפלשתינה לא התייחס אליה בפועל. ב-1920 המועצה העליונה של ועידת השלום בסן-רמו העניקה לבריטניה מנדט על פלשתינה על מנת שתעזור לייסד בארץ זו מולדת לעם היהודי כפי שהוכרז בהצהרת בלפור. הוחלט שהגבולות הסופיים ייקבעו כמשא ומתן עם הצרפתים אשר שלטו באותו זמן במדינות השכנות. הרברט סמואל, יהודי ציוני, התמנה למפקד עליון. סמואל ניסה להקל על העלייה היהודית ובאותו זמן לפייס את הערבים. התוצאה של המשא ומתן שלו עם הערבים הייתה הספר הלבן ב-1922, שבו ניתן פירוש מוגבל להצהרת בלפור, והעיקרון של "יכולת ספיגה כלכלית" נקבע כקריטריון להגבלת עליה יהודית. הבריטים, בניסיון לספק אינטרסים של כוחות מנוגדים, הגבירו למעשה את המשבר הקיים בין יהודים וערבים עד כדי מלחמה (מהלכים דומים קרו לדעתנו גם בקניה ובהודו).

תקופת המנדט הבריטי מוטמעת עמוק בחיים המנטליים של העם היהודי, בעיקר לאור האירועים האחרים שעברו עלינו בשנים ההן. נוצרה עמדה אמביוולנטית כלפי הבריטים בנפשם של הישראלים. מחד אנגליה מוערצת כמדינה חזקה אמיצה ונאורה, אחת מהמדינות החופשיות שהובילו את הניצחון על גרמניה. חיילים ישראלים יהודים חברו לצבא הבריטי בשתי מלחמות העולם (במלחמת העולם הראשונה "נילי" נגד הטורקים ו"הגודוד העברי" נגד הגרמנים; במלחמת העולם השנייה התגייסות לבריגדה היהודית של הצבא הבריטי). כמובן זה בריטניה הינה בת בריתנו, ונתפסת כאומר אשר תמכה בנו במלחמה ליסוד מדינה עצמאית. מאידך, בריטניה סירבה להפסיק את המנדט אשר ניתן לה לתקופה מוגבלת. כך נאלצנו להילחם נגד אומה זו על מנת לקבל את עצמאותנו. למעלה מכך, הבריטים, במדיניותם לשמירת האיזון בין יהודים וערבים, מנעו מניצולי השואה להגיע לפלשתינה, ושלחו רבים מהם חזרה למחנות פליטים. כמובן זה הינם מזהים אצלנו כרודפי העם היהודי.

כסיפור הזה האמביוולנטיה אינה קיימת בצד הישראלי בלבד, אנו רואים את האמביוולנטיה של הבריטים סביב מה שניתן לכנות בהשאלה נושא ה"ספרציה-אינדוידואציה" של ה"הורה". הם לוקחים על עצמם ברצון את פרויקט העזרה לעם אחר בייסוד ביתו הלאומי; הם פחות מאושרים לעזוב ולמסור את החופש לאומה זו להתנהל בכוחות עצמה.

לבסוף יש לזכור את העובדה שהמלחמה נגד הקולוניאליזם הבריטי חידדה והדגישה לא רק את המלחמה כנגד הערבים, אלא גם את הפיצול

(split) בין שני הזרמים הפוליטיים של העם היהודי – ההגנה והאצ"ל. פיצול זה הגיע לשיאו בתקופה הנוכחית של מדינת ישראל, לאחר הסכמי אוסלו. הנרש העיקרי בפיצול זה היה והינו עדיין גבולות המדינה. ההחלטה לעזוב נרשאה פתוח למשא ומתן בין הבריטים לצרפתים הטביעה את חותמה על הפוליטיקה במזרח התיכון עד היום, כשמשא ומתן על הגבולות (אזורי C.B.A בידי"ש ורמת הגולן) הוא מעמודי התווך של הקרע הלאומי.

ומכאן נעבור למצב הפוליטי המיוחד בישראל בשנת 96-1995, שנה בה התחיל הקורס לדיפלומה בטיפול קבוצתי אנליטי בחסות ה-I.G.A האנגלי. שנה זו הייתה אחת מן השנים המשמעותיות ביותר במדינת ישראל. לאחר הסכמי אוסלו B, תהליך השלום אשר התחיל על ידי רבין-פרס וערפאת פיצל הן את החברה הישראלית והן את החברה הפלשתינאית באופן עמוק כמו שלא היה מעולם. בתחילת שנה זו נרצח יצחק רבין. אנשים חוו שוק נוראי. הבלוק השני של הקורס התרחש מיד לאחר רצח רבין. יתר הבלוקים של הקורס התרחשו באותה שנה כל אחד לאחר אחד מן האסונות אשר קרו כמו רצח, התקפות טרור בדיזנגוף סנטר, באוטובוסים בתל-אביב ובירושלים, הפגזות על יישובי הצפון ובעקבותיהם מבצע "ענבי זעם" בלבנון.

עצמת הזעם, החרדה והבלבול, אשר לא יכולים היו להישמר מחוץ לקבוצה (הגדרולה או הקטנה) נוספה לתוקפנות ולחרדה אשר היו רלוונטים למבנה המיוחד של קבוצת התלמידים בקורס.

נפנה עתה להיסטוריה ולהרכב של הקורס לטיפול קבוצתי אנליטי. בשנים 92-1991 נערך קורס מבוא באנאליזה קבוצתית בהנחיית מנחים מן ה-I.G.A. בגלל חילוקי דעות שמקורם בקורס המבוא, פיטרה מרכזת הקורס את הוועד המקומי והיו"ר שלו ומינתה אחד מן המשתתפים להיות יו"ר הוועד הזה. ביחד הם תכננו והקימו קורס לקראת דיפלומה. בו זמנית, חבר אחר ב-I.G.A הלונדוני ניסה להקים קורס מקביל למטפלים קבוצתיים מנוסים בישראל ביחד עם ועד האגודה לטיפול קבוצתי. בלחץ ה-I.G.A בלונדון נוצר קורס אחד שהמרכזת שלו הינה מי שעמדה בראש קורס המבוא וחבר ה-I.G.A השני הוא אחד מן הצוות.

במקביל, שתי תת-קבוצות יצרו את גוף הקורס. האחת הייתה קבוצת הפסיכותרפיסטים אשר סיימו את קורס המבוא, והובטח להם שזהו התנאי היחיד להתקבל לקורס הדיפלומה. השנייה – קבוצה של מטפלים קבוצתיים מנוסים אשר הוזמנו להצטרף לקורס עם האפשרות של משא ומתן על כמה מן הדרישות בקורס. כך נוצר מיקרוקוסמוס של שכבות חברתיות עם תחרות, קנאה ומאבקי כוח המהווים אווירה של "מלחמת אזרחים". בנוסף, יש לזכור כי בכל קבוצת למידה יש להתמודד עם חרדה ותוקפנות המוכנים לתוך תהליך הלמידה (גם אם באופן בלתי מודע).

נתייחס עתה לתהליך אשר התרחש בקורס בשנה זו. התחלנו את הבלוק הראשון עם תקווה, התלהבות, ותחושת התעלות

לאחר הסכמי אוסלו ועם החזון להקים מוסד חדש של אנאליזה קבוצתית בישראל. הייתה התרגשות רבה והרגשה של הנחת אבן פינה. רגשות אלו היו משותפים למנחים ולמשתתפים. צולמו תמונות של משתתפי הקורס עם המנחים שלהם כדי להנציח את "הרגע ההיסטורי". מאידך, הייתה גם תחושת תוהו ובוהו וחוסר אוריינטציה אשר הורגשה בעיקר בפגישות הקבוצה הגדולה. חלק מן התחושות הכאוטיות היו עקב חוסר הבנות והבטחות לא ברורות אשר החלו להתגלות אט אט במשך הבלוק הראשון. חברי "הקבוצה הבכירה" הוזמנו להביא את דרישותיהם לקורס קצר יותר כנושא שניתן לדיון עם מרכזת הקורס והארגון. עובדה זו נתקלה בהתנגדות עזה של בוגרי קורס המבוא.

התיאור הנ"ל משקף הנחה בסיסית בתיאוריה של אנאליזה קבוצתית על פיה כל הקונפליקטים יכולים להיפתר על ידי דו-שיח ודיבור. האם זה כך? לאחר בלוק זה הגענו להסכמה שכל המשתתפים שווים כמונחים של תביעות הקורס. אולם המסגרת (setting) של הקורס נשארה מאוד לא ברורה: בניגוד למה שהובטח בתחילה עד הבלוק הרביעי (לעתים ללא הודעה מוקדמת) היו הזוות של תלמידים/משתתפים בין הקבוצות הקטנות וחברים חדשים צורפו לקורס. חלק מהמצטרפים החדשים לא ענו על הדרישות הבסיסיות לקבלה לקורס. צוות המנחים ביקר משתתפי קורס מנווה שלום (הישוב אשר בו חיים יהודים וערכים יחידים) בכתיבה, עם הכוונה לבדוק מקום זה על מנת שהקורס יתמקם בו. בקבוצה הגדולה, כאשר הודיעו לכל חברי הקורס על ביקור זה הם הזכירו גם את האירוח הנפלא שקיבלו שם. אנו רואות את שבירת המסגרת הזו כנובעת מבלבול אצל הצוות בין מטרות מציאותיות של כוחות אנאליזה קבוצתית בישראל ובין פנטזיה משיחית אומניפוטנטית של הבאת שלום למזרח התיכון. הנושא של חברי נווה שלום היה על השולחן במשך כל זמן הבלוקים ומעולם לא נפתר.

סיטואציה מורכבת כפי שתוארה דורשת צוות מאוחד וחזק שמאחוריו עומד מוסד תומך וקבוע על מנת להכיל את הסערות הרגשיות, שהן חלק בלתי נפרד מהתהליך. נפנה עתה לתיאור הצוות של הקורס: הצוות כלל ארבעה מנחים, שתי נשים ושני גברים. המרכזת ועוד מנחה הנחו גם בקורס המבוא. המנחה השני הוזכר קודם לכן כמי שניסה להקים קורס לבכירים, יוזמה שלא יצאה לפועל.

כל המנחים היו מאוד מחויבים ומסורים לקורס והסכימו לעבוד תמורת משכורת נמוכה יחסית ולנסוע שש פעמים בשנה לישראל, כשהם משלמים מכיסם את כרטיסי הטיסה. לא היה ספק שכולם התחייבו לקורס בגלל מניעים מקצועיים. אולם אנו חושבות שחלק נכבד ממסירותם נבע גם מכך ששלושה מן המנחים הנם יהודים. הרביעי, שאינו יהודי, היה מנחה בקורס המבוא, וכך היה מעורב מאוד בהכנסת אנאליזה קבוצתית לישראל.

האמביוולנציה בזהות היהודית גרמה לתשוקה (desire) להקים group analysis בישראל.

מההתחלה היה נראה שיש מתח וחוסר הסכמה בין חברי הצוות, שהתבטאו מדי פעם בעיקר בישיבות הקבוצה הגדולה. בישיבות אלה הופיע בלבול חוזר בין המטלה של חברי הצוות להכיל ולעבד את הפיצולים והפרגמנטציות של הקבוצה הגדולה, לבין הצורך האישי להשתמש בקבוצה זו על מנת לבטא את הסערה שלהם עקב מתחים בינם לבין עצמם. התוצאה הבלתי נמנעת הייתה חוויה "פסיכוטית" של המשתתפים. לא הייתה דרך לעשות דיפרנציאציה בין ענייני הקבוצה לאלו של הצוות. חברי הוועד המארגן המקומי שיחקו תפקיד חשוב כגורם מלכד של הקורס, בתפקידם זה הם היו מטרה להאשמות על ידי לפחות אחד מן המנחים. נושאים שלא נפתרו בתוך הצוות הופנו כלפי הוועד המקומי, בעיקר כלפי ראש הוועד, אשר היה לו תפקיד מנהיגותי חשוב, ומכורח תפקידו היווה מעין "כלם זעזועים" למתחים שונים. עובדה זו באה לידי ביטוי כסמפטום גופני שהופיע אצלו באחת מישיבות הקבוצה הגדולה וגרם לעזיבתו את הישיבה. סמפטום זה היה "הכתובת שעל הקיר" לכך שמתרחש כאן משהו בלתי נסבל שאין לו ביטוי והבנה מילוליים (באותו הזמן לא קראנו את ה"כתובת" כמלואה).

הבלוק השישי היה הכאוטי ביותר. המנהלת הודיעה שעקב תביעות של ה-I.G.A. בלונדון יהיה צורך להוסיף שנה נוספת של לימודים לקורס. כמו כן היא הודיעה על שינויים נוספים. רבים הרגישו בלבול נוראי. ישיבות הקבוצה הגדולה הפכו לזירת קרב. לא ניתן היה ללמוד בקבוצות הלמידה. הייתה הרגשה של מקום ללא מוצא. הצוות הגיב על ידי הפחתת התביעות בחצי (כלומר רק עוד חצי שנה של תוספת). היה זה מאמץ להשתלט על המצב, אולם דווקא תגובה זו פעלה כחבר פיות מאחר והגבירה את תחושת חוסר הביטחון וחוסר הקביעות.

זה היה הבלוק האחרון של השנה הראשונה לקורס. הצוות נסע בחזרה לאנגליה. אולם הכעס, התסכול, החרדה וחוסר האונים אשר לא הוכלו על ידי הצוות התגברו יותר ויותר. המשתתפים המשיכו להתקשר ביניהם על ידי מכתבים, שיחות טלפון, פאקסים, פגישות של תתי-קבוצות אשר בהם שלטו החשדות, הפחדים וחוסר האמון. כתוצאה מפעילויות אלו נשלח מכתב ל-I.G.A. בחתימת 27 (מתוך 44) משתתפים. המכתב שנכתב בטון זועם דן במה שקרה במהלך הקורס מנקודת מבטם של חלק מן המשתתפים. היה בו מסר כפול. מחד הוא האשים נמרצות בעיקר את המרכזות, אך גם את אנשי הצוות האחרים ככל מיני אי-סדרים. מאידך הייתה בו קריאת עזרה למוסד לטפל בסיוטאציה ולעזור לצוות להבין ולהכיל את "הספינה הטובעת". ה-I.G.A. נענה באופן חד וחלק רק לחלק האגרסיבי של המכתב ולא הבין לאשורו את הקריאה המלאה לעזרה.

עדה מיוחד ב-I.G.A. החליטה לפטר את המרכזות. מאחר ושניים מן המנחים

האחרים תמכו בה והחליטו לא להמשיך בלעדיה, החליט המוסד להפסיק את הקורס. כאלו נורה כדור. קבוצות לימוד, קבוצה גדולה, קבוצות טיפוליות, כולן הופסקו באופן שריחתי ופתאומי, ללא אפשרות ממשית לעבד את מה שקרה. חברי הקורס נדהמו מן ההחלטה. זו לא הייתה מטרת המכתב. ניתנה הבטחה למשתתפים "to reset the course with the replacement of the convenor, as soon as possible". הבטחה זו לא התקיימה עד היום. לאחר תהליך ממושך נבחר אמנם מנהל חדש אולם עדיין אין reset לקורס.

בעבודה זו אנו מנסות למצוא משמעות אישית והבנה מקצועית של תהליך הורסני, כואב, מבייש, שהתרחש עקב צרוף כוחות אשר אותם ננסה לבחון. אנו חושבות שכוחות אלו, לא מודעים, תת-מודעים, ומודעים כאחת, עדיין קיימים ומונעים אפשרות של בנייה מחודשת של הקורס. ברור לנו שכל המשתתפים בקורס, כולל סטודנטים וצוות, עברו חוויה טראומטית וכואבת. ההחלטה לכתוב עבודה זו, נובעת מתוך תקווה שהכתיבה תקדם הבנות קוגניטיביות ורגשיות, תגביר ידע קליני ותיאורטי, וכל אלה יעזרו לנו לעבור את החוויה הטראומטית לקראת התחדשות ויצירה.

אירועי הקורס כפי שפרשנו אותם מדגישים את הפרספקטיבה ההיסטורית-פוליטית, ואת משקל הלא מודע החברתי (כפי שארל הופר מפתח אותו). אנו משערות שבתהליך הולדת קורס הדיפלומה וה"הריון" שלו בראשם של הצוות, הם לא נתנו את מלוא המשקל ללא מודע החברתי או הקולקטיבי אצל המשתתפים, אצל הצוות עצמו וחברי ה-I.G.A. אנו עדים לחזרתיות (כפית חזרה?) של אלמנטים היסטוריים.

למרכזת הקורס ניתן מנדט לייסד קורס לקראת דיפלומה על ידי המוסד בלונדון (יותר מאוחר הם יכחישו זאת אולם אנו קיבלנו הוכחה שכך הוא). הקמת הקורס נערכה בשיתוף עם הוועד המקומי. בצד הבריטי, ה"מנדט" גדל למשימה "משיחית", אומניפוטנטית, של שילוב ישראלים וערכים והבאת שלום לאזור. זה התבטא במאמצים אדירים לכלול קנדידים ערכים בקורס, גם על חשבון שכירת המסגרת. באותו זמן, הצורך להגיע לשלום בין חברי הצוות הוזנח, והפיצול בארגון ה-I.G.A. הוכחש.

בצד הישראלי המנדט עורר תגובת העברה כפולה כלפי המוסד הבריטי (אימפריה). מחד התפתחו אידיאליזציה ותלות, ומאידך התעורר פחד מן הקולוניאליזם הבריטי. מספר משתתפים טענו, למשל, ששכירת הסטינג והתביעות המשתנות הם מניפולציות שנועדו לשלוט בפעילויות האנאליזה הקבוצתית בישראל בעתיד.

לאחר הפסקתו הפתאומית של הקורס חלמה כל אחת מאתנו חלומות על השואה. במספר חלומות חזרה והופיעה קונדנסציה של חייל בריטי וגרמני. זה העלה בדעתנו את האפשרות שאנו חווים את השכר בתהליך התרפויטי בקבוצה כאכזריות בלתי נסבלת. חוויה זו מפעילה אצלנו את הקשר הלא מודע בין שליחת פליטים יהודים למחנות פליטים, השואה והפסקת הקורס.

בדיעבד מסתבר שלרבים מחברי הקורס היו חלומות הקשורים בשואה לאחר הפסקת הקורס.

התיאור שהבאנו הוא של התהליכים ההיסטוריים והפוליטיים החודרים לתוך חיי הקבוצה דרך הלא מודע החברתי. תיאור זה הינו תנאי הכרחי אולם לא מספיק להבנת נפילת הקורס. נראה לנו כי יש לקחת בחשבון לפחות שני גורמים נוספים.

גורם ראשון הינו מוגבלות התיאוריה של אנאליזה קבוצתית לגבי מכלול התהליכים המתרחשים בקבוצה. הגורם השני קשור למוסד המזהה עצמו עם תיאוריה זו. במחצית הראשונה של המאה הנוכחית שררה רוח אופטימית כאשר לארגונים, כפי שבוטאה על ידי מקדוגל לגבי הארגון כמנטרל כוחות הורסניים של ההמון. גם פוקס דיבר על כוחן המרפא של קבוצות במידת מה, תוך הכחשה או תצורת תגובה נגדית למציאות. לדעתנו יש מקום לתפיסה פחות אופטימיסטית של קבוצות וארגונים כפי שמתבטאת, למשל, בהמשגה של Nitsun את ה-anti group. מושג זה דן בכוחות ההרסניים בקבוצה ובפוטנציאל היצירתי שלהם. ניצון מציין את המורכבות העמוקה וריבוי המשמעויות בקבוצות. הוא מציג מורכבות זו כאחת הסיבות לקיטובים הקיימים בין התיאוריות העוסקות בקבוצה. קיטובים אלה עוזרים לקיים אילויה של פשטות וביטחון. הפיצול הבולט ביותר הינו זה שבין פוקס וביון. אחת התרומות התיאורטיות הגדולות ביותר של פוקס הינה המושג של המטריצה הקבוצתית. פוקס רואה בקבוצה מקור עשיר לגדילה תרפויטית, בעיקר דרך תהליכים של דיאלוג ומירורנג. על ידי הדגשת התהליכים אלה יצר פוקס אידיאליזציה של הקבוצה שלא אוזנה על ידי התיחסות מספיקה לכוחות ההתנגדות בקבוצה, למאגר הכוחות הרגרסיביים ההורסניים והתוקפניים אשר קיבלו מקום כה מרכזי בתיאוריה של ביון. התיאוריה של ביון, לעומת זאת, מדגישה את האלמנטים הרגרסיביים והחרדות הראשוניות (פסיכוטיות ודפרסיביות) הפועלות בקבוצות כמתואר בצורה כה מדויקת בהמשגת שלושת ההשערות הבסיסיות (basic assumptions). ניצון מתאר את הפיצול בין שתי התיאוריות. הוא מוצא בתיאוריה של פוקס ביטוי לארוס ואצל ביון ביטוי לטאנאטוס. בעזרת המושג של האנטי-קבוצה מנסה ניצון להגיע לאיזון בין הכוחות הבונים והכוחות ההרסניים בקבוצה.

The anti-group is not conceived as a monolithic force that inevitably destroys the group processes, but requiring recognition and handling in order that the constructive development of the group can proceed without serious obstruction.

הקונפליקט בין הקריאטיבי לרסטרוקטיבי הוא לכשעצמו פורה, אולם יש להכיר בו ולהתייחס אליו באופן מיוחד על מנת שהכוחות הבונים

בקבוצה יוכלו להמשיך ולקדם אותה.

נראה לנו כי ה-I.G.A. לא הצליח להכיר בנקודה זו, ולראיה – הפעולה האימפולסיבית שנקט. נראה לנו שהארגון עצמו היה שבו בידי כוחות לא מודעים, על כן לא נעשתה מספיק חשיבה ולא ניתנה משמעות לאלמנטים אנטי-קבוצתיים הפועלים הן בקורס והן בארגון. בשפתו של בין, הארגון נכשל בטרנספורמציה של אלמנטים מסוג בטא (חשיבה פרימרי, קונקרטי) לאלמנטים מסוג אלפא (חשיבה סמבולית). מסרים ורבליים נתפסו באופן קונקרטי והמשמעות הסמבולית שלהם הוכחשה. פיטורי המרכזת בשלט רחוק, ללא מפגש עם חברי הקורס ובאמצע התהליך, לא היו יכולים להיות פוריים. לעומת זאת נראה לנו, נעשה ניצול של הקורס לפתרון מלחמות פנימיות. קרה כאן שיתוף פעולה (collusion) בין כוחות הרס שהתבטאו במכתב שלנו לכוחות הרס בארגון ה-I.G.A., וכך נמנעה האפשרות של שימוש בכוחות הבוניים במשבר זה לשם גדילה והתפתחות.

ניצון רואה את הפונקציה הארגונית-מוסדית כ"אם סביבתית" (environmental mother), כאשר הפונקציה המכילה של הארגון נהרסת, הארגון נכשל. אנו רוצות להרחיב את המושג הדיאדי הזה למושג טריאדי. אנו חושבות שהמכתב שנשלח ל-I.G.A. נשלח כפנייה לאב במקום בו האם (צוות המנחים) נכשל בהכלה. לא ניתן לשכוח שבקשה זו נכתבה בסוף השנה בה קרה "רצח אב". ראש ממשלת ישראל יצחק רבין אשר נשא אתו תקווה לשלום והיה התגלמות הגישור על פני פערים וקונפליקטים עבור רבים מאתנו, נורה למוות. על רקע זה הפנייה למוסד והכישלון בתגובה מקבילים מימד עמוק יותר. היה זה האירוע השלישי בחווייה משולשת של אניהילציה טוטאלית (הרצח, חוסר הקביעות של גבולות הקורס והפסקת הקורס לאחר פיטורי המרכזת).

אנו בישראל, מומחים בהישרדות, ואמנם שרדנו. אולם לא פחות חשוב לנו הצורך לשנות חוויה כזו ליצירה חדשה. כתיבת המאמר הינה דרך מסוימת להגיע לכך דרך לימוד וחשיבה על מה שקרה. אנו רוצות להדגיש שלמרות כל מה שמתואר כאן אנו מכירות בכל הדברים החיוביים שחווינו בקורס ואשר העשירו אותנו ואפשרו לנו להשתמש בתלקים היצירתיים שלנו. אנו רוצות גם להודות למארגני הכנס "כוחות הרס וכוחות יצירה בטיפול הקבוצתי" (דצמבר 1997) ולמערכת העיתון מקבץ שיצרו את המרחב אשר בו ניתן להביא את מחשבותינו.

מקורות

- בירן, חנה (1997). אלימות, טלטלות וסערות בחברה הרחבה והשתקפותם בקבוצה הטיפולית. מקבץ 3(2).
- Bion, W. (1962). *Learning from Experience*. London: Heinemann.
- Bion, W. (1967). *Second Thoughts*. London: Heinemann.
- Foulkes, S.H. (1986). *Therapeutic Group Analysis*. London: Karnac.
- Hopper, E. (1996). *The Social Unconscious in Clinical Work..* (2)2 מקבץ
- McDougall, W. (1920). *The Group Mind*. New York: Putnom.
- Nitsun, M. (1996). *The Anti Group: Destructive Forces in the Group and Their Creative Potentials*. London: Routledge.
- Young, R.M. (1996). *The Psychodynamics of Psychoanalytic Organizations and the Culture of British Psychoanalysis*. Internet.

גילה עפר Ph.D., פסיכולוגית קלינית, מרצה ומדריכה בתכנית לפסיכותרפיה בביה"ס לרפואה ובכיי"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל-אביב.

ברכה הדר-חרש M.A., מדריכה ומרצה בחטיבה להכשרת מטפלים בתנועה בסמינר הקיבוצים, במרכז לטיפול ביצירה ובהבעה.